

FORORD

Arkitektskolen Aarhus sætter med projektet *Umistelige Kulturmiljøer i Danmarks Yderområder* fokus på kulturmiljøer og bebyggede helheder i Danmark. Med en screening, der skal udvælge særligt værdifulde kulturmiljøer, er formålet med projektet at pege på de værdier og udviklingspotentialer, som den byggede kulturarv rummer.

Kulturmiljøer handler ikke blot om bevaring, men skal have værdi for mennesker i dag. De fysiske spor i kulturmiljøerne fortæller stedspecifikke og ofte kraftfulde historier, som potentielt kan styrke lokale erhverv og tiltrække turister og tilflyttere, såfremt deres fortællekraft aktiveres og aktualiseres.

Projektets ambition er at tilvejebringe et strategisk og metodisk overblik, hvormed kommunerne kan identificere kulturmiljøernes værdier. De lokale fortællinger synliggøres og bliver derved et redskab til at aktivere kulturmiljøerne som en ressource for udvikling i kommunerne.

Gennem en dialogbaseret proces med de kommuner som Arkitektskolen Aarhus har besøgt, er der udviklet en metode til Screening af Kulturmiljøer (SAK). Målet er at tilvejebringe et håndterbart redskab, der på enkel vis kan anvendes af kommunerne, som er myndighed på kulturmiljøområdet.

Den byggede kulturarv i Danmark rummer store bygningskulturelle værdier med mange spændende kulturhistoriske fortællinger. Det er målet med projektet at sætte disse fortællinger i spil for at udnytte kulturmiljøernes store iboende potentialer.

Mogens A. Morgen
Professor, arkitekt MAA

Simon Ostenfeld Pedersen
Projektleder, cand.mag,
chefkonsulent

PROJEKTTEAM

Mogens A. Morgen
Simon Ostenfeld Pedersen
Nina Ventzel Riis
Martin Weihe Esbensen
Mo Michelsen Stockholm Krag
Amal Abdi Ashur
Teresa Østergaard Pedersen
Anne Sofie Blegvad
Mette Boisen Lyhne

Projektet udføres af Arkitektskolen Aarhus med støtte fra Realdania. Rapporten må ikke gengives, undtagen i sin helhed, uden godkendelse fra Arkitektskolen Aarhus.

SCREENING AF KULTURMILJØER I DANMARKS YDEROMRÅDER

Umistelige Kulturmiljøer i Danmarks Yderområder har gennemført en strategisk screening af kulturmiljøer i 22 af landets kommuner. Hertil har Arkitektskolen Aarhus udviklet et enkelt metodisk værktøj til at værdisætte og prioritere kulturmiljøerne. Værktøjet, der er koordineret med andre danske og internationale værdisætningsmetoder, er udviklet med henblik på en generel anvendelse – også af andre end de i projektet omfattede kommuner.

En stor del af de udpegede kulturmiljøer er allerede kortlagt og beskrevet. Blandt andet i de tidligere Kommuneatlas, der senere blev kaldt både Kulturmiljøatlas og Kulturarvsatlas, i perioden 1990-2007, samt i regionplaner udført af de tidligere amter.

Screeningsmetoden kombinerer de eksisterende registreringer med besigtigelser af kulturmiljøerne, som de foreligger i dag. Kulturmiljøerne vurderes ved en værdisætning af deres kulturhistoriske værdi, arkitektoniske værdi og integritetsværdi. På baggrund heraf vurderes kulturmiljøernes samlede fortællerværdi, der danner grundlag for en udvælgelse og prioritering. Heri indgår også en stillingtagen til kulturmiljøernes egenskaber for at fremme turisme, bosætning, erhverv og kulturformidling, som kan udgøre et udviklingspotentiale i kommunerne.

Den viden, der foreligger i kommunerne og museerne er en integreret del af arbejdsgrundlaget. Indledningsvis gennemgås den eksisterende kommuneplans udpegning af kulturmiljøer i dialog med kommune og museum. Formålet er at afdække kulturmiljøernes status; hvilke af dem, er der særligt fokus på i den kommunale planlægning og

strategi og er der eventuelt væsentlige kulturmiljøer, som af forskellige årsager ikke er udpegede, men som alligevel bør indgå i screeningen. Dialogen tager også stilling til, om nogle kulturmiljøer helt bør udgå på grundlag af projektets fastlagte screeningskriterier eller af andre omstændigheder.

Metoden er udviklet løbende igennem projektet i dialog med kommuner, museer og andre interessenter.

METODE TIL SCREENING AF KULTURMILJØER (SAK)

SCREENINGSKRITERIER

- 1) Kulturmiljøet skal være udpeget, eller kunne overvejes som udpegning, i kommunen
- 2) Kulturmiljøet skal indeholde et bebygget miljø eller helhed (ikke enkeltstående bygninger, monumenter, gravhøje, ruiner, voldsteder, diger eller lign.)
- 3) Kulturmiljøet skal rumme en bærende fortælling, der kan opleves på stedet gennem synlige spor

RAPPORTENS INDHOLD

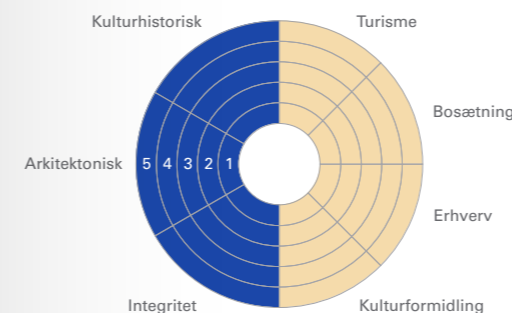
Denne rapport indeholder et skema over kommunens kulturmiljøer, kort- og billedmateriale samt løbsblade for hvert af de 3-5 udvalgte kulturmiljøer i kommunen. Skemaet sammenfatter vurderingen af det enkelte kulturmiljøes værdier og udviklingspotentialer:

KULTURMILJØETS VÆRDIER skal være aflæselige i dag og baserer sig på en vurdering af følgende tre værdiparametre, der rangeres fra 1 til 5, hvor 1 er lavest og 5 højst:

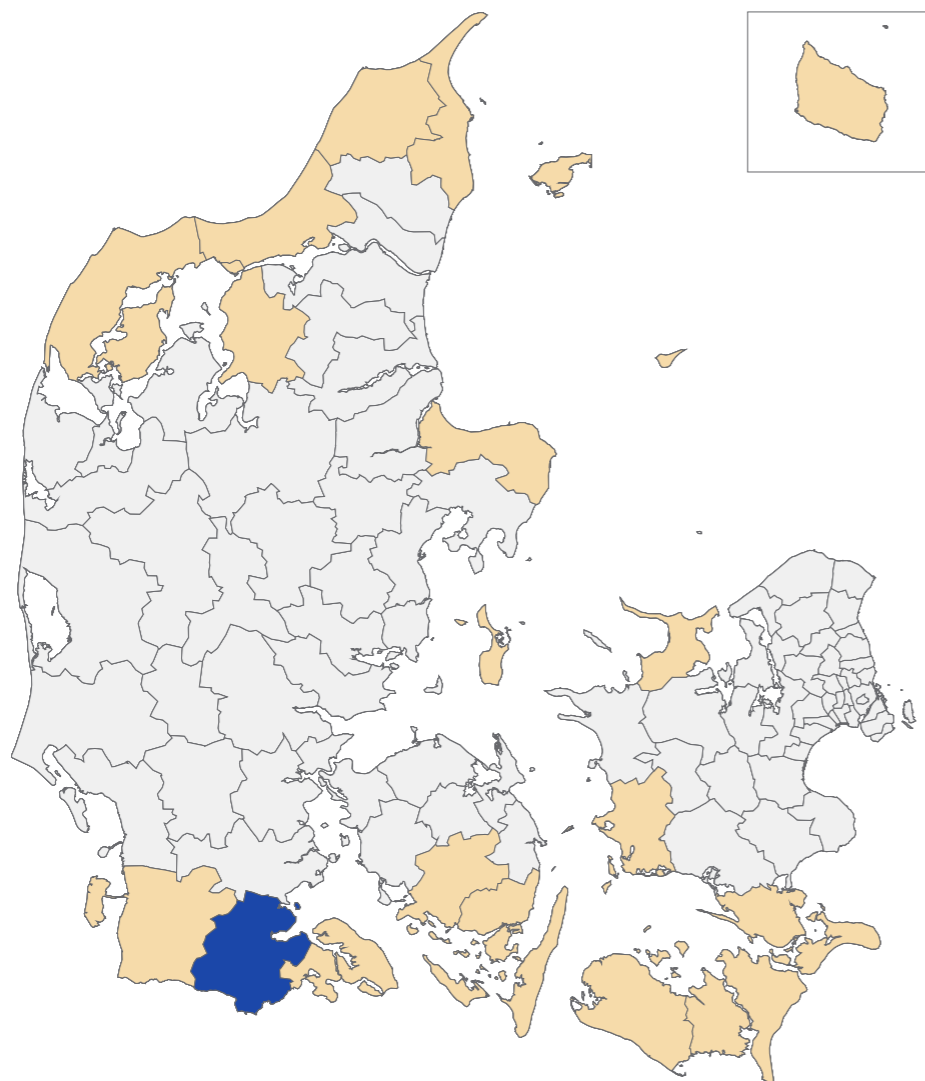
- **Kulturhistorisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets historiske betydning og kulturhistoriske fortællerværdi?
- **Arkitektonisk værdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets rumlige, formmæssige og arkitektoniske kvaliteter?
- **Integritetsværdi:** Hvordan vurderes kulturmiljøets helhed og sammenhæng?

KULTURMILJØETS UDVIKLINGSPOTENTIALER er en perspektivering, der vurderer kulturmiljøets udviklingspotentialer ud fra følgende fire kategorier, der rangeres fra 1 til 5, hvor 1 er lavest og 5 er højst:

- **Turisme:** Har kulturmiljøet udviklingspotentiale for at fremme turisme og turismerelaterede virksomheder?
- **Bosætning:** Har kulturmiljøet udviklingspotentiale for at rumme bosætning eller motivere egnstiltfytning?
- **Erhverv:** Har kulturmiljøet udviklingspotentiale for at rumme virksomheder eller tiltrække og fremme erhverv?
- **Kulturformidling:** Har kulturmiljøet særlige udviklingspotentialer inden for formidling af kulturoplevelser eller aktivering af stedets fortælling?

PROJEKTETS AFGRÆNSNING AF YDEROMRÅDER

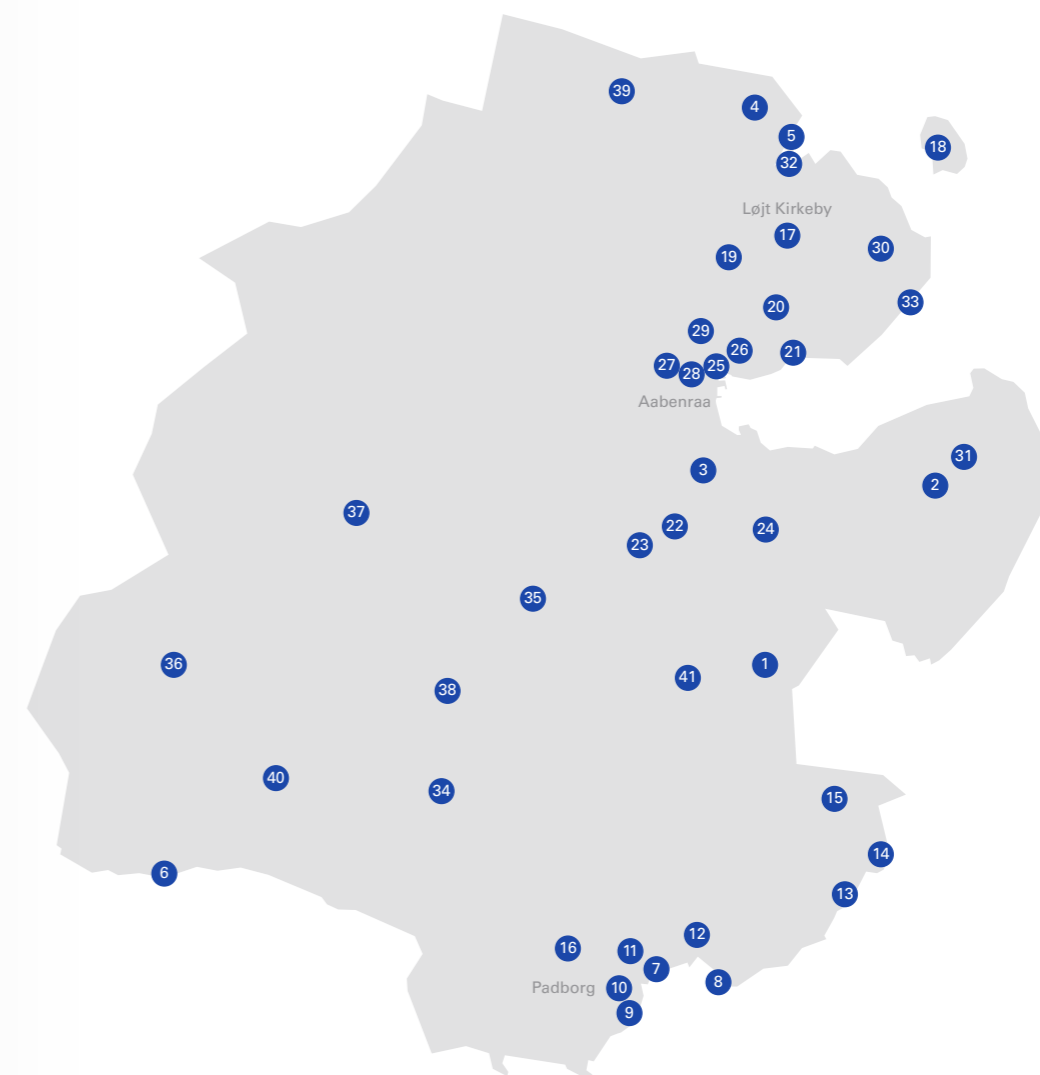

På kortet ses de 22 kommuner, der gennemgås i projektet

Der findes ingen officiel definition af "yderområder" i Danmark, men der anvendes skiftende kriterier til afgrænsning i forskellige sammenhænge. I dette projekt forstås "yderkommuner" som de kommuner, der optræder som sådan i alle de følgende fire sammenhænge: LAG-programmet, De Økonomiske Råd, De Regionale Vækstfora samt SKAT.

SCREENEDE KULTURMILJØER I AABENRAA KOMMUNE

(se skemaet næste side)

Region:	Syddanmark
Kommunenummer:	580
Indbyggertal:	58.869 (2016)
Største by:	Aabenraa (15.967 indbyggere i 2016)
Kulturmiljøer:	Der er udgivet Kommuneatlas for den tidligere Aabenraa Kommune (1991). I Aabenraa Kommune er udpeget 52 forslag til kulturmiljøer, som er listet i PlansystemDK og indgår i den endnu ikke vedtagne Kommuneplan 2015-2026. I forbindelse med nærværende projekt og i dialog med kommunen og museet er der udarbejdet en liste på 41 kulturmiljøer, som danner baggrund for screeningen.

BESIGTIGELSESSKEMA

Værdisætningen og potentiale vurderingen baserer sig på en vurdering fra 1 (lavest) til 5 (højest) på de forskellige parametre

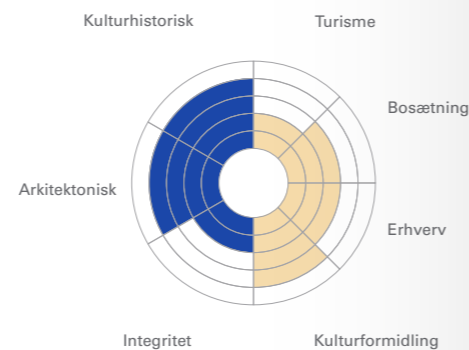
● VÆRDISÆTNING ● POTENTIALEVURDERING

1 SØGÅRD

Tidligere herregård med genopført hovedbygning (1934), som i dag er administrationsbygning. Miljøet består herudover af stråtekt lade (1780), trefløjet avlsgård (1919) og toetagers kasernebygning (1937).

Søgård er i dag lukket, militært område. Bebyggelsen er velholdt med stor, åben gårdsplads, hvor en bearbejdning af belægningen anbefales for en større sammenhæng mellem bebyggelsen.

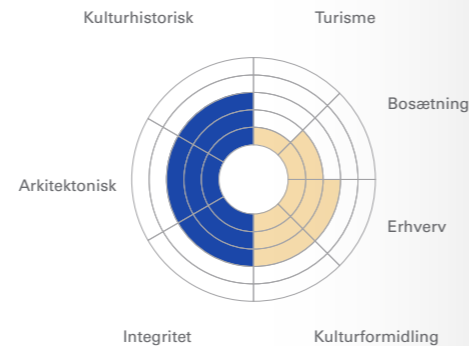

2 SKOVBLØLGÅRD

Mindre, trefløjet gårdanlæg med gul-kalket hovedbygning og avlsbygninger (1760'erne). Herregården omkranses af vandfyldte grave og nyere avlsbygninger uden for voldområdet, hvor der også findes en lang allé ved ankomsten.

Hovedbygningen og de to avlsbygninger er velholdt og udgør et klassisk gårdanlæg. De nyere avlsbygninger uden for voldområdet varierer i udtryk og stand.

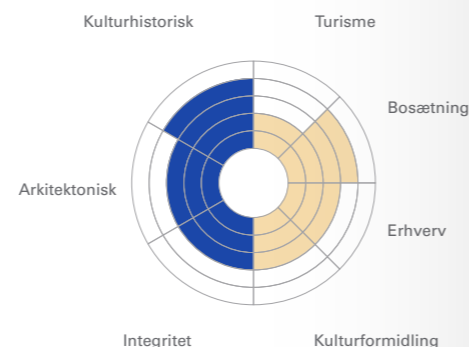

3 AARUP OG AARUPGÅRD

Hovedgård med enkel, grundmuret hovedbygning fra 1874, asymmetrisk trelænget avlsgård, mejeribygning samt nyere driftsbygninger. Husmandsstederne ligger syd for hovedgården på de udstykkede marker.

Aarupgård fremtræder ydmygt i landskabet og er præget af de nye store driftsbygninger. Husmandsstederne har en intakt bebyggelsesstruktur på trods af flere om- og tilbygninger.

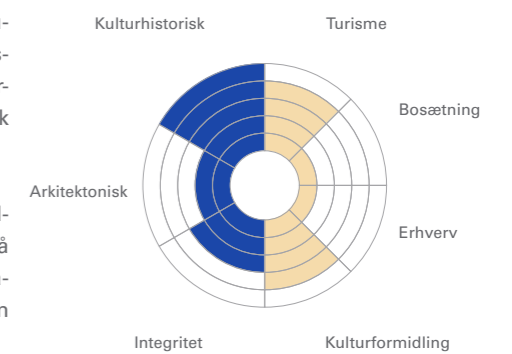
● VÆRDISÆTNING ● POTENTIALEVURDERING

4 KNIVSBJERG

Platform for tidligere tysk Bismarckmonument fra 1901. Nationalhistorisk samlingssted for det tyske mindretal efter genførelsen. I dag fungerer stedet som tysk ungdoms- og højskole.

De historiske begivenheder, som har fundet sted ved Knivsbjerg, er rigt formidlet på skilte i området, der med sine sportsarealer bærer tydeligst præg af funktionen som ungdoms- og højskole.

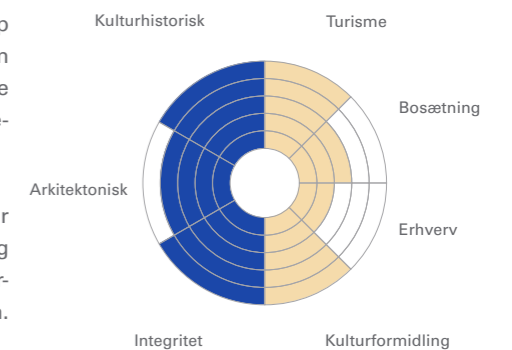

5 KALVØ

Ø med tidligere skibsværft opført i årene op til 1850. Direktørboligen fungerer i dag som museum og naturskole. Arbejderboligerne er opført som rækkehuse og ligger tilbage trukket fra hovedbygningen.

Et meget fint og helstøbt kulturmiljø, hvor skibsværftets elementer er bevarede, og alle bygninger fremstår i god stand. Kulturmiljøet kan udvikles på formidlingsfronten.

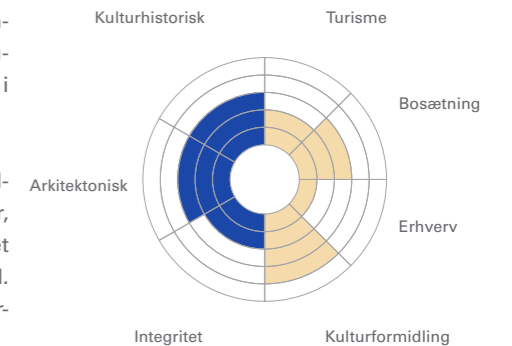

6 LANDEGRÆNSEN VEST

Grænseovergang mellem Tyskland og Danmark med grænsestation og gendarmhuse fra nyere tid samt Gendarmerigården i Rens opført i Bedre Byggeskik-stil.

Kulturmiljøet har en vigtig symbolsk betydning og rummer interessante elementer, men er meget spredt geografisk, hvilket gør det vanskeligt at aflæse som en helhed. Samtidig er fortællingen om grænseovergangen ved at blive udvisket.

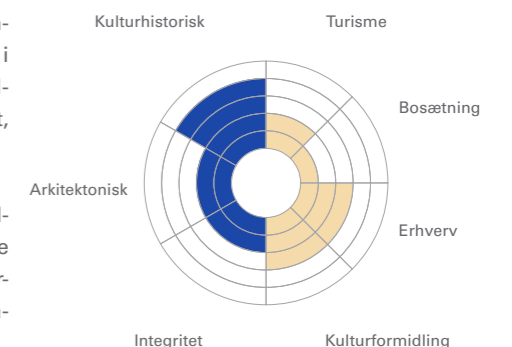

7 LANDEGRÆNSEN ØST

Grænseovergang mellem Tyskland og Danmark ved Kruså med toldstation opført i Bedre Byggeskik, gendarmhuse, bebyggelse langs den gamle hovedvej samt nedlagt, nu nedrevet, grænsestation.

Kulturmiljøet har en vigtig symbolsk betydning og rummer som det mest interessante element den gamle toldstation, selvom fortællingen efter nedrivningen af grænsestationen er vanskelig at aflæse.

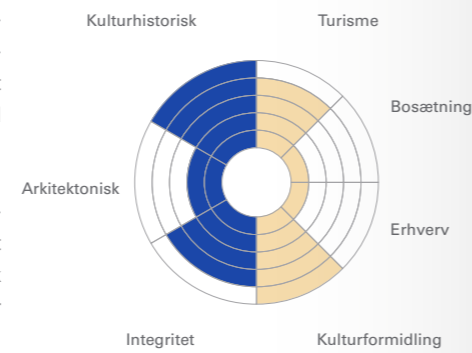
● VÆRDISÆTNING ● POTENTIALEVURDERING

8 SKOMAGERHUS GRÆNSEOVERGANG

Lille grænsekontrolstation ved Gendarmstien mellem Kollund Skov og Kupfermühle. Den blev oprettet i 1920, blev lukket under 2. verdenskrig og genåbnede med schengen i 2001.

Lille kulturmiljø udført i en beskedent arkitektur og ydmyge materialer, men miljøet har en stor kulturhistorisk og symbolsk betydning. Bygninger og udenomsarealer trænger til vedligeholdelse.

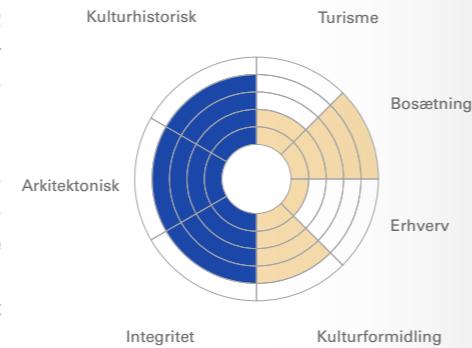

9 TOLDGÅRDEN I PADBORG

Toldgården opført tæt ved grænsen i 1922 med 16 tjenesteboliger for toldere. Den er et firfløjet, gulkalket bygningskompleks udført med inspiration fra engelske havehuse.

Toldgården har et stærkt arkitektonisk udtryk og flot landskabelig placering i overgangen mellem Padborg by og det åbne land samt et fint proportioneret gårdrum. Bebyggelsen er restaureret og indrettet med andelsboliger.

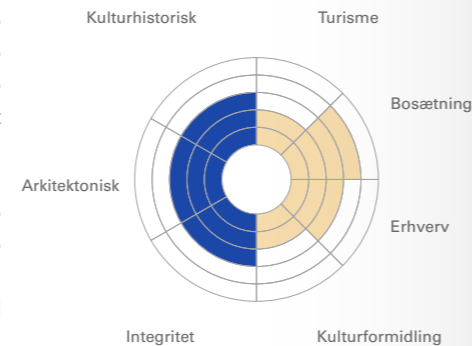

10 PADBORG

Stationsby ved grænsen, der efter Genforeningen i 1920 udviklede sig med rigt handels- og kulturliv samt embedsboliger til banens og grænsens folk, delvist opbygget efter bebyggelsesplan fra 1923.

Miljøet er afgrænset til bykernen øst for banegården. I dag er byen præget af transportindustrien, men bykernen er nogenlunde intakt. Der er museum i tre gamle bevarede gårde i bykernens nordlige del.

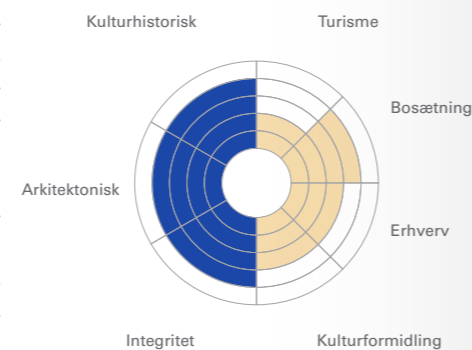

11 BOV

Kirkeby langs hærvejen med centralt beliggende kirke, præstegård (1766), kirkelade, skole i tysk nationalromantisk stil (1909, senest udvidet 2015), kro (1779) og boligbebyggelse fra forskellige perioder.

Fint sammenhængende miljø omkring kirken, præstegården og skolen. Hovedgaden rummer flere ældre, velproportionerede huse, men der er sket flere nedrivninger og huse, der trænger til istandsættelse.

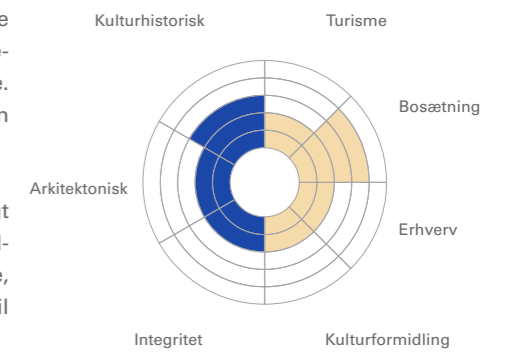
● VÆRDISÆTNING ● POTENTIALEVURDERING

12 KRUSÅ

Mindre landsby ved grænsen med nyere bydele bestående af butikker med grænsehandel og parcelhusbebyggelse med skole. Miljøet rummer vandmølle fra slutningen af 1700-tallet beliggende ved Møllesøen.

Det oprindelige landsbymiljø er vanskeligt at aflæse som en helhed. Den gamle vandmølle fremtræder smuk og imponerende, har en høj bevaringsværdi, men trænger til en gennemgribende restaurering.

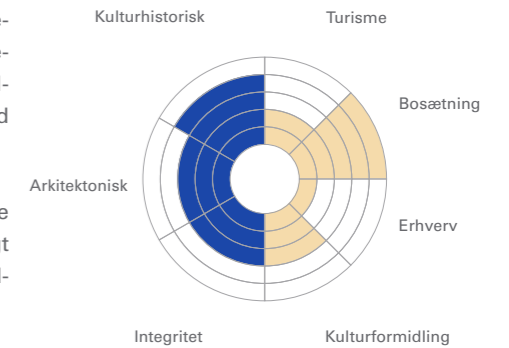

13 SØNDERHAV

Langstrakt kystby, som er præget af interessen for rekreative formål i 1930'erne. Bebyggelsen er placeret i et bånd på forskellige niveauer i det skrånende terræn med udsigt til Flensborg Fjord.

Sønderhav rummer fortællingen om nyere tids kystkultur, hvilket er tydeligt aflæseligt i både arkitekturen og placeringen i landskabet.

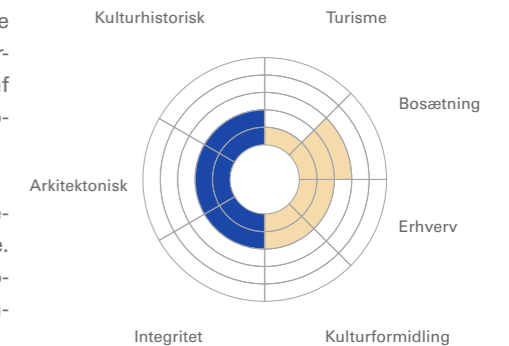

14 RØNSHOVED

Rønshoved er beliggende i det bugtede landskab nordøst for Sønderhav ud til fjorden. Her er spredt bebyggelse bestående af enkeltstående huse og Rønshoved Højskole som et samlet bygningskompleks.

Kulturmiljøet opleves spredt og den bærende fortælling er vanskelig at aflæse. Højskolens bygninger er præget af knopskydninger, men aflæses samlet pga. materialevalget i røde mursten.

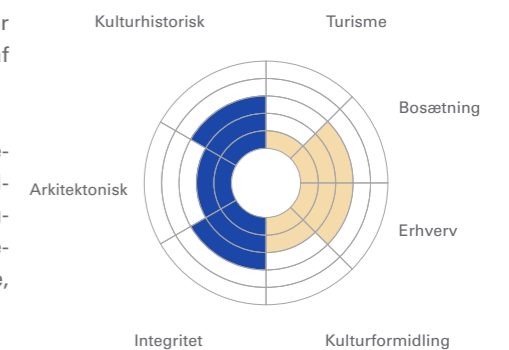

15 HOKKERUP

Landsby med åben struktur der omkranser to større grønninger. Bebyggelsen består af få ældre gårde og nyere enfamiliehuse.

Bebyggelsens placering forstærker aflæseligheden af den todelte grønning, men selve bebyggelsen opleves usammenhængende. De nyere enfamiliehuse er dominerende i forhold til mængden af ældre gårde, hvilket svækker integriteten i landsbyen.

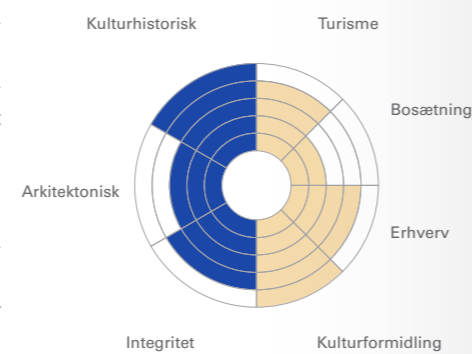
● VÆRDISÆTNING ● POTENTIALEVRURDERING

16 FRØSLEVLEJREN

Interneringslejr fra 1944 til den tyske besættelsesmagts danske fanger. Lejren ligger i en plantage og består af vagttårn med fangebarakker i en halvcirkelformet plan samt bygninger til det tyske kommandantskab.

Lejren er i dag indrettet som museum og huser også efterskole. Kun få af lejrens originale bygninger er bevaret, mens resten er nedrevet og senere rekonstrueret eller markeret med lærkehække.

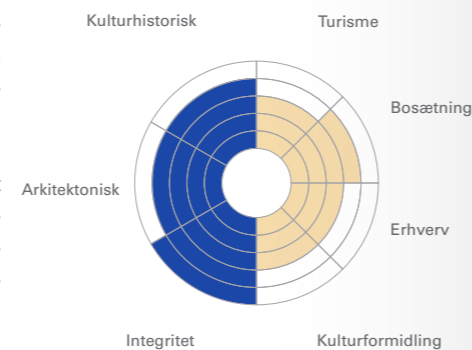

17 LØJT KIRKEBY

Kulturmiljøet i Løjt Kirkeby er centreret omkring kirken og kroen, hvor en samling fine, ældre bygninger er bevarede langs et slynget vejforløb.

Løjt Kirkeby rummer en meget velbevaret bykerne, med en tydeligt aflæselig sammenhæng. Byen er udvidet af flere omgange, men udviklingen har ikke haft indflydelse på den intakte landsbykerne.

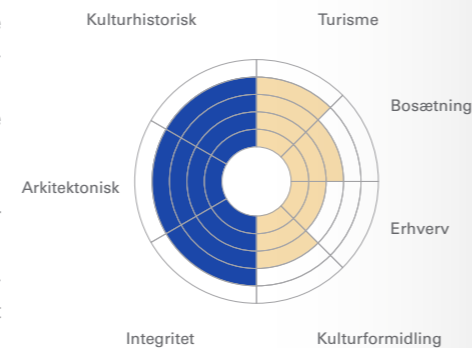

18 BARSØ

Barsøs bebyggelse består af oprindelige gårde og enkelte huse, som, pga. den sparsomme trafik, stadig forbindes af grusveje. De få veje afgrænses af diger og levende hegn.

De intime, afskærmede vejforløb tilbyder sjældne, men smukke landskabelige kig. Flere gårde er nedrevet og enkelte er i forfald. Det vil kræve en bevaringsindsats at hæve øens niveau som helhed.

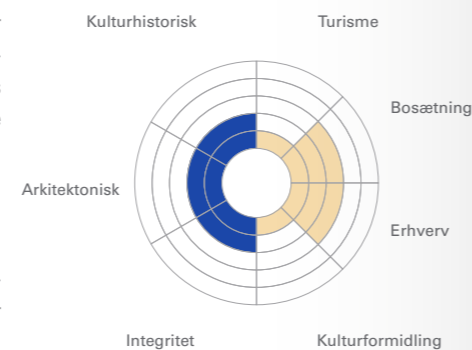

19 BODUM

Bodum har en central forte, som er fri for bebyggelse. Landsbyens gårde og småhuse ligger placeret omkring fortens østlige ende.

Bortset fra fortens klare afgrænsning midt i landsbyen, er Bodum svært aflæselig som helhed, idét den ligger spredt omkring landevejen, såvel som fortens. Mange bygninger er kraftigt om- og tilbygget.

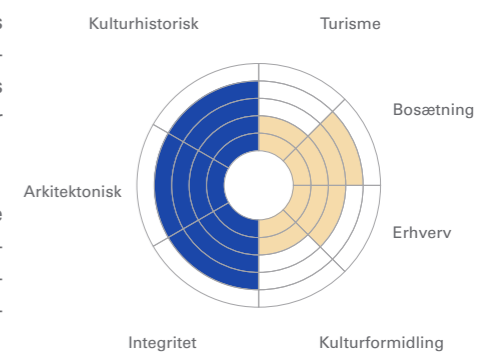
● VÆRDISÆTNING ● POTENTIALEVRURDERING

20 STOLLIG

Stollig ligger placeret omkring et vejkrøds med de ældste gårde langs den nord-sydgående vej, og kun få, større villaer langs den nyere landevej, som dermed ikke har brudt landsbystrukturen.

Stollig har en intakt struktur med flere fine og velholdte gårde, som ligger tæt placeret, hvilket skaber et kompakt og let aflæseligt landsbymiljø. Enkelte gårde i landsbyens udkant er dog i forfald.

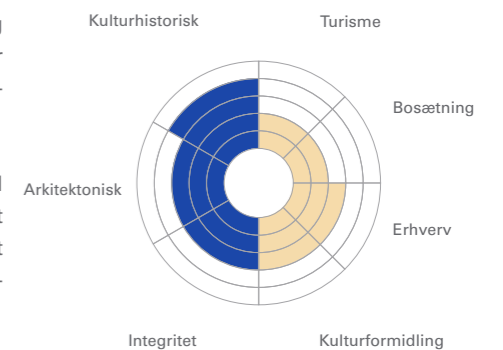

21 DYRHAVE

Dyrehave ligger ned til Aabenraa Fjord, og består af to store gårde og en række villaer adskilt af en å. Øst for landsbyen er der senere opstået et liebhaverkvarter.

Dyrehaves gårde ligger placeret helt ud til vejen og skaber et intimt vejforløb og et lukket landsbymiljø, som opleves intakt trods gårdenes større tilbygninger, og privat pga. de lukkede gårdanlæg.

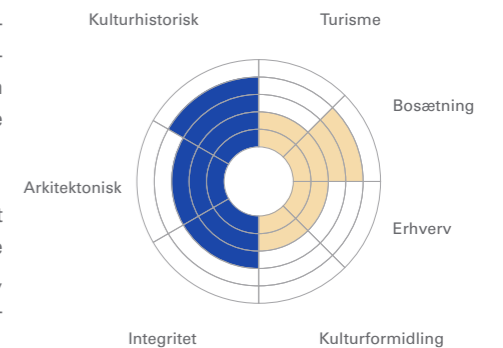

22 RØLLUM

Let slynget vejby med gammel bykerne bestående af gårde, bl.a. den fredede Jacobsgård, og arbejderhuse med ældre stenhegn omkring. Rundt om bykernen findes nyere villaer med parcelhuse imellem.

Landsbyen har en fin, intakt og velbevaret bykerne, hvor især den tætte bebyggelse omkring Jacobsgård udgør en fin helhed, mens den omkringliggende bebyggelse giver landsbyen et lidt rodet udtryk.

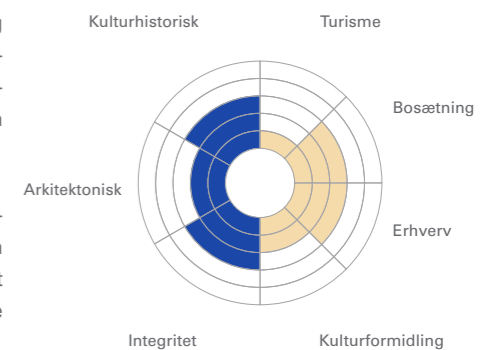

23 TORP

Buet gadeforløb bestående af gårde og husmandssteder med øst-vestvendte beboelseshuse. Den sydlige del har tæt beplantning, mens den nordlige del har en åben struktur med udsigt til markerne.

Det slyngede vejforløb med den intakte bebyggelsesstruktur udgør et fint forløb, men de enkelte bygningers forskellighed i det arkitektoniske udtryk gør, at de er vanskelige at opleve som sammenhængende helhed.

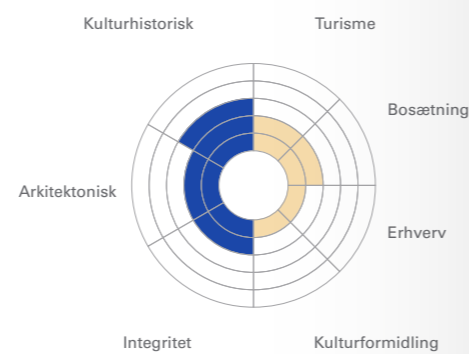
● VÆRDISÆTNING ● POTENTIALEVRURDERING

24 SØNDER HOSTRUP

Landsby, hvor en af egnens største kroer er bevaret. I nyere tid er der bygget en række mindre feriehytter i tilknytning til kroen. Herudover består byen af arbejderhuse og større gårde langs et slynget vejforløb.

Landsbyens bebyggelse opleves ustruktureret og størstedelen af byen ældre gårde er præget af misvedligeholdelse og ombygning.

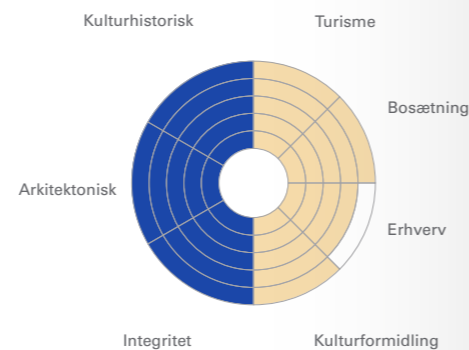

25 AABENRAA BYMIDTE

Aabenraas bymidte rummer bygninger fra 1700, 1800 og 1900-tallet placeret i et bevaret gadenet bestående af smalle, selvvoksende forløb med små pladsdannelser.

Bevaringsværdierne i bymidten knytter sig til de intakte, brolagte gadeforløb og pladser samt den velbevarede 1700-talsbebyggelse, hvor især gavlhusene udgør en bevaringsværdig kulturarv af national betydning.

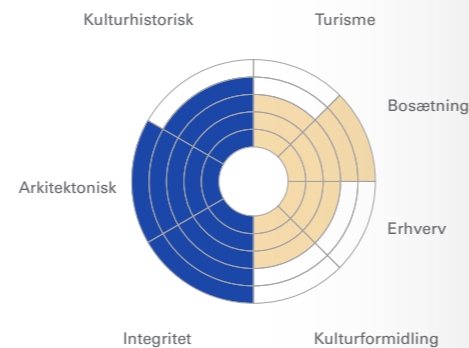

26 AABENRAA, GL. KONGEVEJ

Kulturmiljøet omfatter Gl. Kongevej, Karpedam, Jørgensgård, Lindsnakkevej og området omkring Skt. Jørgens Kirke, alle karakteriseret af pragtvillaer i tysk stil fra omkring år 1900.

De statelige villaer på Gl. Kongevej danner en velholdt og ubrudt helhed, som trods arkitektonisk variation, har et yderst harmonisk udtryk pga. husenes ensartede størrelse og afstand til vejen.

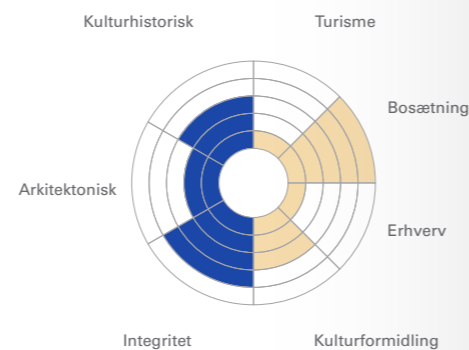

27 AABENRAA, SKOVRIDERKVARTERET

Typisk parcelhuskvarter fra 1960'erne opført i det vestlige Aabenraa. Kvarteret er planlagt omkring fælles parkeringspladser med fire omkringliggende parceller.

Skovriderkvarterets struktur danner fine overgange mellem offentlige og private områder. Parcelbebyggelsen fremstår uhomogen, da flere af kvarterets huse har fået udpræget individuel karakter pga. ombygninger.

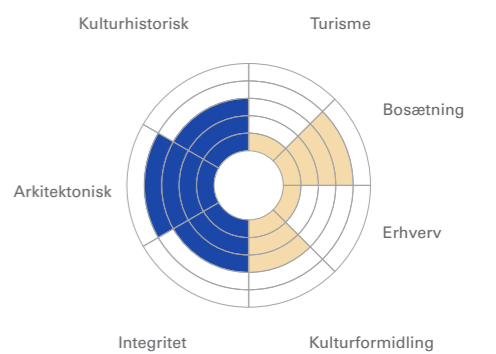
● VÆRDISÆTNING ● POTENTIALEVRURDERING

28 AABENRAA, FORSTALLÉ

Den østlige ende af Forstallé mellem Vestvejen og Skovriderkvarteret er præget af en ubrudt række huse opført i bedre Byggeskik. Forløbet fortsætter ad Skinderbro, som er karakteriseret af tysk byggestil.

Husene på Forstallé står som gode eksempler på Bedre byggeskiks-arkitektur. Kvarterets struktur styrkes af vejtræer, men virker opløst på vejens sydside, hvor en husrække synes at mangle.

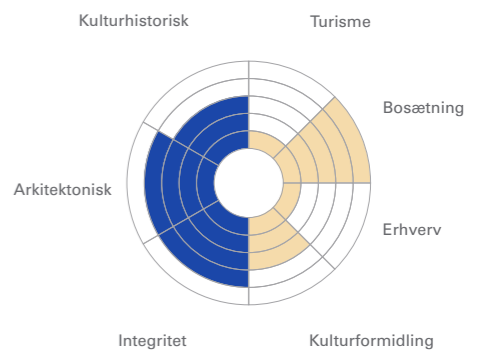

29 AABENRAA, TEGLGÅRDS-PARKEN

Teglgårdsparken, som er højtbeliggende i landskabet nord for Aabenraa, består af en samling atriumhuse opført i en, for 1960'erne tidstypisk, stil i gul tegl med tilhørende gårdhaver og fællesareal.

Homogen og helstøbt bebyggelse, der afspejler en populær boform fra 1960'erne, som er både privat og social. Variationen i grundplanen skaber et spændende fællesareal, som kunne anvendes mere aktivt.

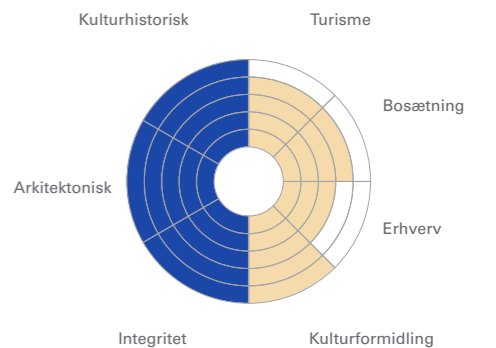

30 BARSMARK

Barsmark betegner landsbyen såvel som Barsmark Bygade og Ottergårdforde, hvis bebyggelse karakteriseres af gårde udflyttet efter en særlig udskiftningsform med dobbeltgårde.

Man kan stadig opleve den særlige udskiftningsform i Barsmark, hvis dobbeltgårde og småhuse er yderst velbevarede og smukt beliggende i et kuperet landskab, hvor de danner en oplevelsesrig strækning.

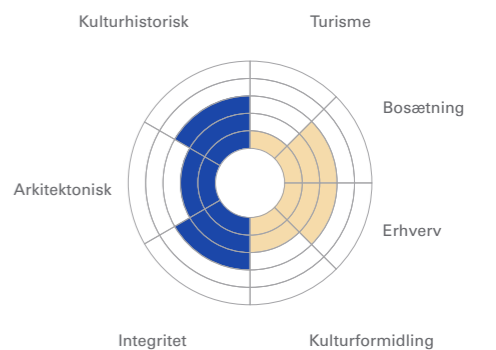

31 VARNÆS

Udskiftningsstruktur fra 1710-1711, hvor gårdene udflyttede enkeltvis eller som dobbeltgårde. Området består af smukke, bakkede landskaber med levende hegn og enkelte dobbeltgårde ved Naltangvejen og Blåkrog.

Kulturmiljøets dominerende træk er landskabet og de levende hegn, mens dobbeltgårdene er geografisk spredt og dermed vanskelige at aflæse i en samlet fortælling.

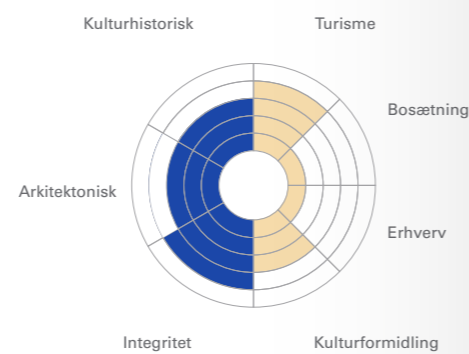
● VÆRDISÆTNING ● POTENTIALEVRURDERING

32 SOMMERHUSE PÅ KALVØ

Sommerhusområde på Kalvø, bestående af fem mindre træhuse opført i enkle og uprangende materialer, med tilhørende bådebroer, beliggende på øens østside med udsigt over Genner bugt.

Sommerhusenes simple karakter og smukke beliggenhed helt ned til vandkanten giver miljøet en særlig rolig atmosfære, som har stor værdi.

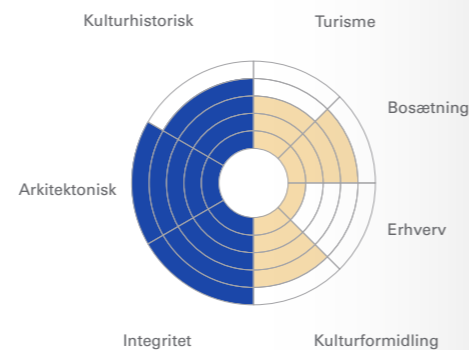

33 SPRAMSHUSE

Spramshuse er et lille fiskerleje med murede og stråttækte fiskerhuse beliggende for enden af en lang, snoet hulvej ud til Aabenraa Fjord.

Spramshuse er et bevaringsværdigt kulturmiljø med stor fortællerværdi, hvis bærende værdier knytter sig til de intakte fiskerhuse med den smukke placering i det bakkede landskab ned til det gamle slæbested.

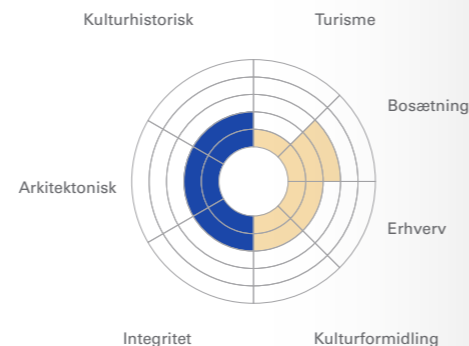

34 BAJSTRUP

Mindre andelslandsby med fem gårde og grundmurede huse langs vejforløb gennemskåret af jernbanen. Centralt i landsbyen ligger en gammel købmandsgård.

Byen er præget af den gennemkørende landevej. Købmandsgården er ombygget til boliger med store erhvervsarealer bag bygningen. Købmandsgården og flere andre bygninger trænger til istandsættelse og renovering.

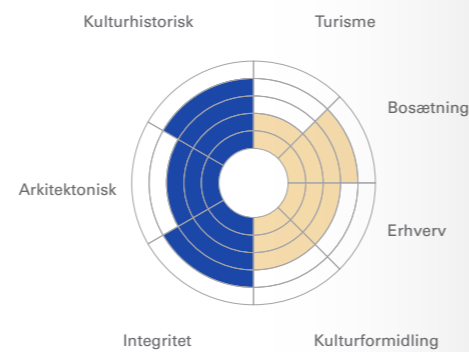

35 UGE

Landsby med åben bebyggelsesstruktur omkring den centrale kirke og flere markante bygninger, bl.a. købmandsgård, mejeri og højskole, langs den slyngede bygade. Forsamlingshus (1950) i udkanten af byen.

Landsbyens bebyggelse er overordnet i god bevaringsstand, men købmandsgården trænger til istandsættelse. Siden 2014 har der været asylcenter i den tidligere højskole.

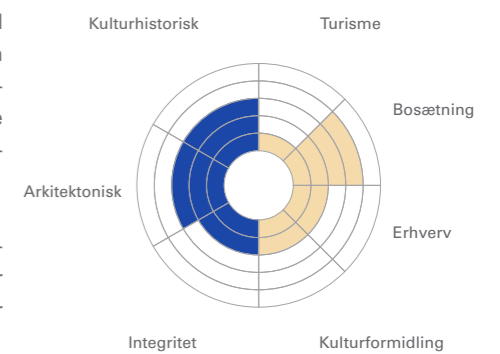
● VÆRDISÆTNING ● POTENTIALEVRURDERING

36 BYLDERUP

Stationsby på Tønder-Tinglev-banen med den tidligere station beliggende i udkanten af byen. Byen har kirke og præstegård, skole, forsamlingshus og småindustri. Senere er byen vokset med anlæggelse af parcelhuskvarterer.

Byens kvarterer og bebyggelse er overordnet i en god bevaringsstand, men de ligger geografisk spredt og kulturmiljøet er derfor vanskeligt at opleve som en helhed.

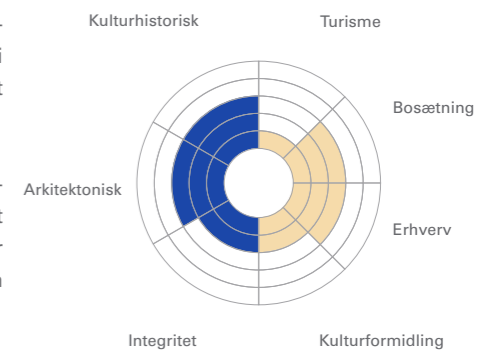

37 VOLDERUP

Større landsby med gårde og grundmurede huse fra forskellige perioder, flere i tysk byggeskik, beliggende langs slynget vejforløb.

Landsbyen har en intakt bebyggelsesstruktur, men flere gårde og huse er ombygget med uheldige materialevalg eller trænger til istandsættelse. Byen er præget af den gennemkørende landevej.

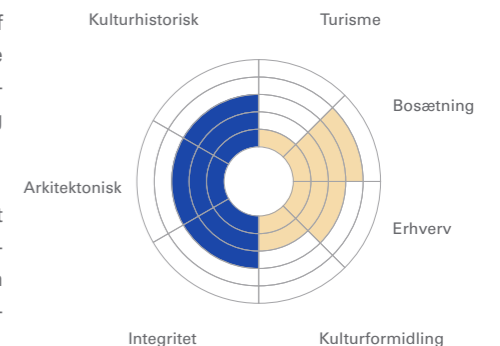

38 TINGLEV

Landsby og stationsområde forbundet af en hovedgade. Det gamle landsbyområde rummer idag kirke og skoler mens stationsområdet rummer stationsbygning og posthus.

Stationen er stadig i drift, mens posthuset er omdannet til lægehus. Miljøets bebyggelse er i generel god bevaringsstand, men det er geografisk spredt og derfor vanskeligt at opleve som en helhed.

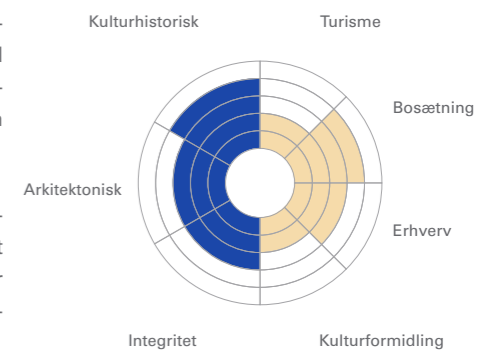

39 ØSTER LØGUM

Øster Løgum er placeret omkring landsbyens store kirke og udflyttede kirkegård og er præget af 1800- og 1900-talsbyggeri. Byen har flere indfaldsveje, hvor af den nord-sydgående er den gamle hærvej.

Landsbymiljøet er samlet og klart aflæseligt, men generelt ombygget. Byen har et potentiale i form af rejsende, der kommer til byen ad hærvejen, som ud over herberget kan udnyttes yderligere.

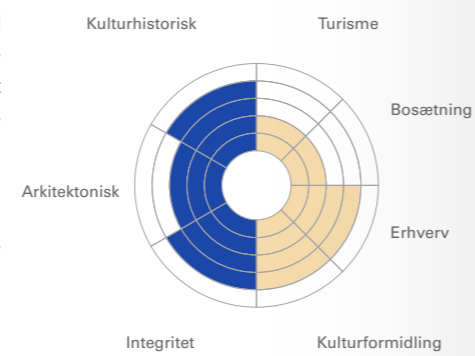
● VÆRDISÆTNING ● POTENTIALEVURDERING

40 STORE JYNDEVAD VANDMØLLE

St. Jyndevad vandmølle fra 1896 ligger ved Sønderå med mølledam fra 1357 og stemmeværk fra 1600-tallet. Møllen har været Kongelig Korn- og Valsemølle og har i nyere tid produceret strøm.

Der er en klar og tydelig landskabelig og funktionel sammenhæng mellem mølledam og mølle. Møllens beboelseshus er i god bevaringsstand, men møllebygningen er i forfald.

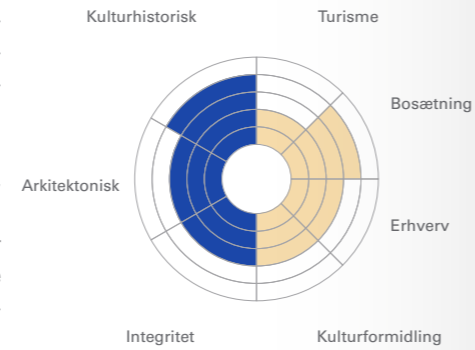

41 KLIPLEV

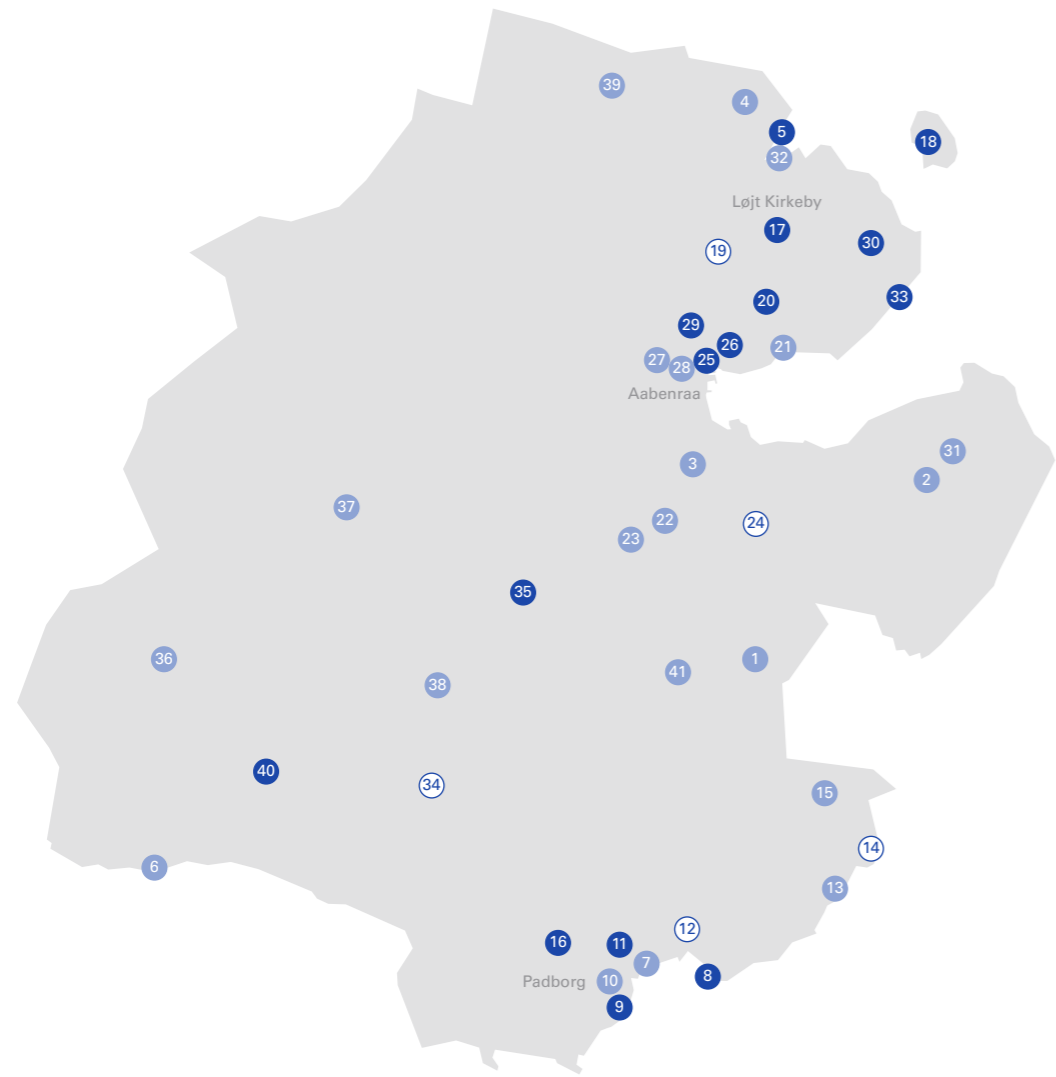
Landsby med højtbeliggende kirke, præstegård (1870) og kro (1740). Senere stationsby, hvor byen voksede med boligbebyggelse, skole og erhverv.

I bymidten findes fint miljø med kirken, præstegården og kroen. Præstegården og kroen er bygningsfredede. Bebyggelsen er i generel fin bevaringsstand, men enkelte bygninger er uheldigt ombygget eller trænger til istandsættelse.

KULTURMILJØERNES SAMLEDE VÆRDI AABENRAA KOMMUNE

- HØJ VÆRDI (VÆRDISUM 11-15)
- MIDDEL VÆRDI (VÆRDISUM 8-10)
- LAV VÆRDI (VÆRDISUM 3-7)

KULTURMILJØERNES UDVIKLINGSPOTENTIALE AABENRAA KOMMUNE

- HØJ (VURDERING 4-5)

TURISME

BOSÆTNING

ERHVERV

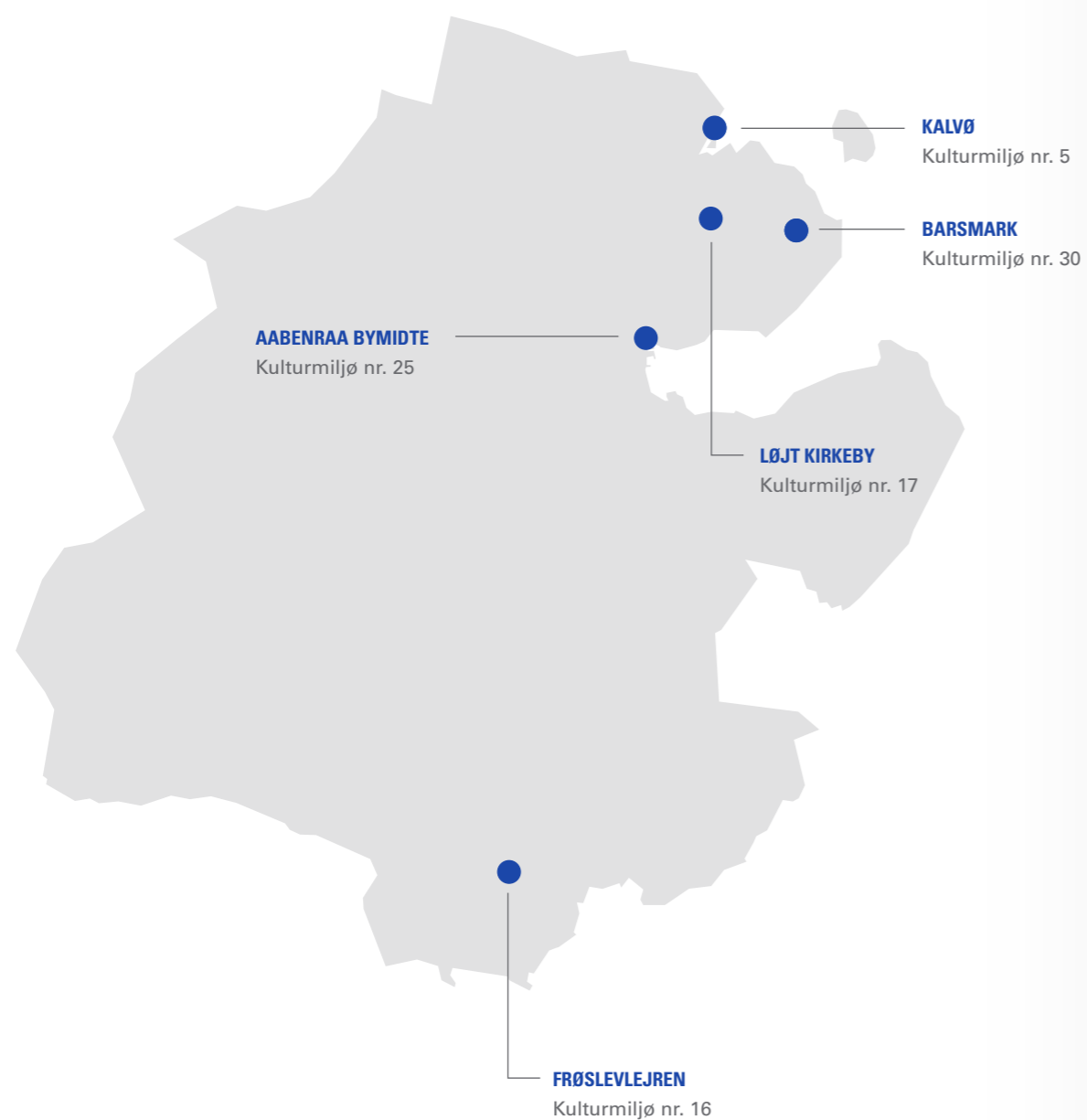

KULTURFORMIDLING

UDVALGTE KULTURMILJØER

I AABENRAA KOMMUNE ER FØLGENDE
5 KULTURMILJØER UDVALGT:

KALVØ

Kulturmiljø nr. 5

Udvælgelsesgrundlag: Kulturmiljøet på Kalvø er udvalgt på grund af skibsværftets vigtige, historiske rolle i dansk søfart og kulturmiljøets helstøbte karakter, stærke fortælleverdier samt potentialer inden for kulturformidling og turisme.

FRØSLEVLEJREN

Kulturmiljø nr. 16

Udvælgelsesgrundlag: Frøslevlejren er udvalgt på grund af dens store historiske betydning som symbol på den tyske besættelse og den danske modstand, der er klart aflæseligt i lejrens panoptiske bebyggelse, samt lejrens potentiale indenfor turisme og kulturformidling.

LØJT KIRKEBY

Kulturmiljø nr. 17

Udvælgelsesgrundlag: Løjt Kirkeby er udvalgt på grund af sin velbevarede bykerne med bygninger fra 1700 og 1800-tallet, sin velbevarede og let aflæselige struktur samt sit store potentiale inden for bosætning.

AABENRAA BYMIDTE

Kulturmiljø nr. 25

Udvælgelsesgrundlag: Aabenraa bymidte er udvalgt på grund af sin intakte bykerne, hvis middelalderlige gadenet rummer 1700 og 1800-tals bygninger i beundringsværdig bevaringsstand, samt bymidtens brede potentiale inden for turisme, bosætning, erhverv og kulturformidling.

BARSMARK

Kulturmiljø nr. 30

Udvælgelsesgrundlag: Barsmark er udvalgt på grund af sit store og velholdte ensemble af bygningskultur, der vidner om en tidlig udstykningsform, og rummer potentialer inden for turisme, bosætning og kulturformidling.

KALVØ

Ankomsten til Kalvø ad dæmningen, som også stammer fra skibsværftets tid

Kalvø Skibsværft danner et helstøbt kulturmiljø på Kalvøs nordside

BESKRIVELSE

Kulturmiljøet på Kalvø består af det tidligere skibsværft beliggende på Kalvøs nordside, hvis elementer overordnet er bevaret. Ved ankomsten til Kalvø opleves først bestyrerboligen og dernæst de tilbagetrukne arbejderboliger med tilhørende haver. Værftets værksteder er placeret bag Kalvø Badehotel, mens den gamle smedje ligger yderst mod fjorden, hvor beddingen lå.

FORTÆLLING

Kalvø Skibsværft blev åbnet i 1849 af skibsrederen Jørgen Bruhn, hvis skibe tidligere blev opført på værfter i Aabenraa. Værftet var i funktion indtil 1870, hvor sejlskibenes popularitet var faldende, og på den tid produceredes en række store klipper- og fragtskibe af høj international standard, som sendtes til Indien, Kina og Amerika. Kalvø Skibsværft havde en kort, men produktiv funktionstid, og de fysiske spor efter skibsproduktionen er stadig at finde i dag, hvor de vidner om værftets storhedstid.

BÆRENDE BEVARINGSVÆRDIER

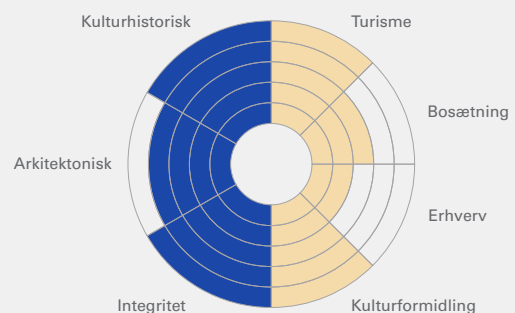
Bevaringsværdierne for kulturmiljøet knytter sig til de bevarede elementer fra Kalvø Værfts aktive periode og omfatter bestyrerbolig, bygmesterbolig, arbejderboliger, værkstedsbygninger og den gamle smedje. Anlæggets store mængde bevarede spor fra tiden som skibsværft kombineret med den smukke, isolerede placering på den lille ø udgør et unikt, industrielt kulturmiljø af national betydning, hvis fortælling stadig kan aflæses tydeligt.

TILSTAND

Kalvø ejes i dag af Skov- og Naturstyrelsen og er naturfredet. Værftets bygninger har fået nye funktioner, som f.eks. museum og lokaler for Kalvø Bådelaug. Bygningerne er velbevarede, selvom Kalvø Badehotel har gennemgået en uheldig transformation. Mere formidling på udendørsarealerne ville gavne forståelsen af kulturmiljøet.

Kommune:	Aabenraa Kommune
Kategori:	Kystmiljø – Havneby, Industrimiljø - Fabrikplanlægning
Emne i kommuneplan:	Ø med tidligere skibsværft
Omfang:	Kulturmiljø nr. 5
Udpeget i kommuneplan:	Nej
Adgangsforhold:	Offentlig adgang

- VÆRDISÆTNING
- POTENTIALEVURDERING

KALVØ

Kalvø Værft har en markant placering på Kalvøs nordside i Genner Bugt

Fra venstre ses den gamle smedje, arbejderboliger, bygmesterbolig, værksted og bestyrerbolig

Arbejderboligerne og den gamle smedje set med en smuk række gamle lindetræer i forgrunden

FRØSLEVLEJREN

Det centrale hovedvagtårn med barakkerne i vifteform

Kort over lejrens panoptiske grundplan

BESKRIVELSE

Interneringslejr oprettet i 1944 i Frøslev Plantage til danske fanger for at undgå deportation til tyske Kz-lejre. Lejren rummer vagttårne, fangebarakker, værksteder til fangerne og bygninger til det tyske kommandantskab. Efter krigen var stedet interneringslejr for landsvigerne. I 1949 overtog den danske hær lejren til kaserne, og fra 1968 til 1975 blev den brugt af Civilforsvaret. Siden 1969 har lejren haft museum og i 2001 blev der etableret en mindelund. I dag huser lejren forskellige museer, institutioner og organisationer. Frøslevlejrens Efterskole har siden 1995 haft til huse i nogle af barakkerne.

FORTÆLLING

Den bærende fortælling er knyttet til Frøslevlejrens historiske betydning som symbol på den tyske besættelse og den danske modstand, der kommer til udtryk i lejrens opbygning efter det panoptiske princip med det centrale vagttårn og fangebarakernes placeret rundt i en vifteform. Selvom den oprindelige struktur er svækket, da flere barakker er nedrevet og senere rekonstrueret eller markeret med hække, udgør bebyggelsen en klar og tydelig arkitektonisk helhed.

BÆRENDE BEVARINGSVÆRDIER

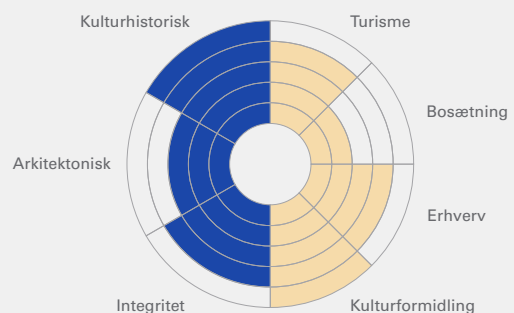
De bærende bevaringsværdier udgøres af bebyggelsens panoptiske grundplan. I bebyggelsesplanen indgår hovedvagtårnet og den tidligere fangebarak H4 som særligt værdifulde elementer, da de er originale. De er brunmalede for at adskille dem fra de rekonstruerede bygninger i lejren, der er rødmalede.

TILSTAND

Siden 1984 har man arbejdet med at restaurere lejrens bygninger, og anlægget fremtræder i en god bevaringsstand. Frøslevlejren er udpeget som nationalt mindesmærke og er en af Sønderjyllands største turistattraktioner. Den er udvalgt som et af kommunens kulturelle fyrtårne og der er ved at blive udarbejdet en helhedsplan for lejren.

Kommune:	Aabenraa Kommune
Kategori:	Forsvar og militær
Emne i kommuneplan:	Bevaringsværdig bystruktur
Omfang:	Kulturmiljø nr. 16
Udpeget i kommuneplan:	Nej
Adgangsforhold:	Offentlig adgang

- VÆRDISÆTNING
- POTENTIALEVURDERING

FRØSLEVLEJREN

Det originale, brunmalede hovedvagtårn, der i dag indeholder museum

Den originale, brunmalede fangebarak side om side med de rekonstruerede, rødmalede barakker

De nedrevne barakkers grundplan er markeret med hække

LØJT KIRKEBY

Kroen fra 1830, der blev restaureret og indrettet til hotel i 1998

Løjt Kirkebys oprindelige bykerne, hvis struktur strækker sig fra kirken mod nord og syd

BESKRIVELSE

Kulturmiljøet omfatter Løjt Kirkebys ældre bydel, der er en slynget vejby med landsbykirken og kroen som centrum. Landsbykernen stammer fra 1700-tallet og har flere bevarede bygninger fra denne periode, bl.a. den gamle præstegård og flere mindre husmandssteder. Senere er villa- og parcelhuskvarterer skudt op omkring den oprindelige bykerne.

FORTÆLLING

Fortællingen knytter sig til Løjt Kirkebys velbevarede bymidte fra 1700-tallet, hvor husmandssteder og småhuse har været hjemsted for håndværkere og landarbejdere. Samlingen af bebyggelse fra slut 1700-tallet og start 1800-tallet er unik og kun afbrudt af enkelte villae fra 1900-tallet. Byen er udvidet af flere omgange i 1900-tallet, men udviklingen har ikke haft indflydelse på den intakte landsbykerne, hvorfor den har en tydeligt aflæselig sammenhæng og fremstår som en tidslomme i landsbyen.

BÆRENDE BEVARINGSVÆRDIER

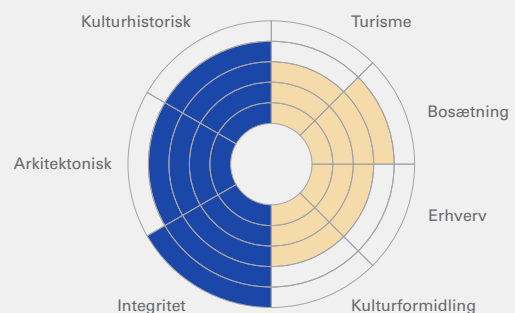
Bevaringsværdierne knytter sig til den ældre landsbykernes bevarede struktur og bygninger. Især den store landsbykirke og den markante kro udgør fortællende elementer i landsbybilledet, men også de mindre, stråttækte 1700-tals huse er vigtige for kulturmiljøets fortælling om den intakte landsbymidte i Løjt Kirkeby.

TILSTAND

De bygninger, som er tilbage fra 1700- og 1800-tallet, er velbevarede og i god stand. Her skal især nævnes kroen, som blev gennemrestaureret i 1998. Mens landsbyens huse ligger i den høje ende af bevaringsskalaen, trækkes den samlede karakter ned af de monotone belægninger på gade og fortov, som i Løjt Storegade primært består af asfalt. Også den sparsomme beplantning i byen kan udvikles og være med til at hæve kvaliteten af kulturmiljøet som helhed.

Kommune:	Aabenraa Kommune
Kategori:	Bymiljø - Landsby
Emne i kommuneplan:	Bevaringsværdig bystruktur
Omfang:	Kulturmiljø nr. 17
Udpeget i kommuneplan:	Nej
Adgangsforhold:	Offentlig adgang

- VÆRDISÆTNING
- POTENTIALEVURDERING

LØJT KIRKEBY

Løjt Storegade med landsbykirke og kro i baggrunden. Belægningen på gade og fortov begrænser sig til asfalt

Et af de små, stråttækte husmandssteder fra 1700-tallet beliggende ved den asfalterede plads mellem kirken og forsamlingshuset

Det slyngede gadeforløb syd for kirken med husmandssteder i forgrunden og den hvide præstegård i baggrunden

AABENRAA BYMIDTE

Indgangen til Aabenraa bymidte ad Slotsgade set fra Brundlund Slots gamle vandmølle

Via Slotsgade er der kig fra Brundlund Slot til Aabenraa bymidte med den middelalderlige gadestruktur

BESKRIVELSE

Aabenraas bymidte rummer bygninger fra 1700, 1800 og 1900-tallet placeret i et bevaret net af smalle, middelalderlige gadeforløb med små pladsdannelse. Centralt i kulturmiljøet findes den fritliggende Skt. Nicolai Kirke og i flere steder findes de karakteristiske gavlhuse fra 1700-tallet. Til kulturmiljøet hører også Brundlund Slot og slotspark med den gamle mølle sydvest for den gamle bykerne.

FORTÆLLING

Aabenraa bærer tydeligt præg af sin storhedstid som handelsby i 1700-tallet, hvor skibsfarten og byggeriet havde et opsving. Denne vækst kombineret med en bybrand i 1708 resulterede i en ny række af gavlhuse opført i Slotsgade. Selve gadenettet har bevaret sin gamle, middelalderlige struktur med snoede gader, hvoraf de to primære, Nygade og Storegade, løber parallelt omkring Skt. Nicolai Kirke, som ligger øverst på bybakken. Strukturen i Aabenraas bymidte er tydeligt aflæselig, og bybilledets fortællelementer beretter om købstadens kulturhistorie fra 1700-tallet og frem.

BÆRENDE BEVARINGSVÆRDIER

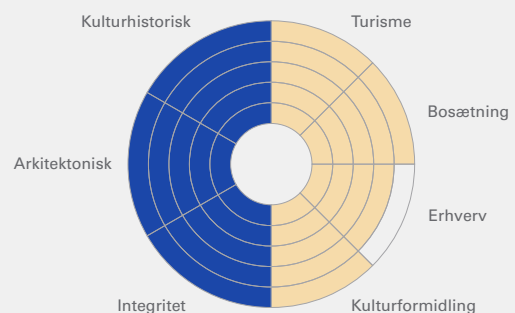
De bærende bevaringsværdier i Aabenraa bymidte knytter sig til slotsanlægget med den gamle mølle samt den visuelle og fysiske forbindelse herfra til Aabenraa gamle bykerne. Endvidere til de intakte, brolagte gadeforløb, smøger og pladser samt byens velbevarede bygninger - herunder 1700-tals bebyggelsen, hvor især gavlhuse udgør en yderst bemærkelses- og bevaringsværdig kulturarv af national betydning.

TILSTAND

Aabenraas bymidte er et yderst bevaringsværdigt kulturmiljø. Byen er et forbilledligt eksempel på en velbevaret købstad, hvor hver enkel bygning styrker helheden, og hvor bevaringsgraden i dag er usædvanlig høj - fra bebyggelsesstrukturen og helt ned i detaljen.

Kommune:	Aabenraa Kommune
Kategori:	Bymiljø - Købstad
Emne i kommuneplan:	Bevaringsværdig bystruktur
Omfang:	Kulturmiljø nr. 25
Udpeget i kommuneplan:	Nej
Adgangsforhold:	Offentlig adgang

- VÆRDISÆTNING
- POTENTIALEVURDERING

AABENRAA MIDTBY

Det slyngede gadeforløb i Slotsgade, hvor gavlhusene tilfører gadebilledet et stærkt særpræg

En lille pladsdannelse, hvor Jomfrustien møder Store Pottergade

Bybakken opleves tydeligt i bebyggelsen, som falder med terrænet i retning væk fra Skt. Nicolai Kirke

BARSMARK

En for Barsmark karakteristisk dobbeltgård beliggende i den vestlige del mod Løjt Kirkeby

I Barsmark er gårdene placeret efter en særlig udstykningsform langs Barsmark Bygade

BESKRIVELSE

Barsmark er en 6 km. lang strækning, beliggende øst for Løjt Kirkeby, med en høj koncentration af gårde, som kan føres tilbage til 1500- og 1600-tallet. Kulturmiljøet omfatter landsbyen Barsmark såvel som Barsmark Bygade og Ottergårdforde, hvis bebyggelse karakteriseres af dobbeltgårde udflyttet efter en tidlig udskiftningsform, primært beliggende på nordsiden af Barsmark Bygade.

FORTÆLLING

Barsmarks fortælling går tilbage til 1500-tallet, hvor fælles studeopdræt øgede velstanden på Løjt land. Bønderne begyndte imidlertid at indhegne separate jordlodder til græsning (løkker), hvilket endeligt blev legaliseret i år 1600 - heraf navnet Løkkeland. Løjt Land var således det første sogn i Danmark, hvor bønderne fik egne marker i stedet for den hidtil udbredte fællesdrift. I 1700-tallet bredte Aabenraas søfart sig til oplandet, og flere bondesønner fra Barsmark blev skippere eller kaptajner på sejlskibe, som primært sejlede til Asien. De indbringende rejser blev katalysator for fornyelse på Løjt Land, hvor mange af de ældre gårde fik opført nye stuehuse, hvorfor gårdene i dag betegnes som "kaptajnsgårde".

BÆRENDE BEVARINGSVÆRDIER

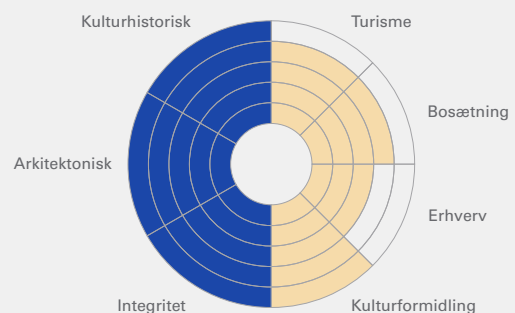
Bevaringsværdierne i Barsmark knytter sig til den rurale helhed som de gamle dobbeltgårde udgør i samspil med landskabet. Sammen med de mindre aftægtshuse og småhuse danner gårdene et unikt bebygget forløb over en lang, ubrudt strækning understreget af de gamle store træer, de levende hegn og det kuperede terræn.

TILSTAND

Miljøet på Løjt Land er generelt velbevaret, men man oplever en tydelig stigning i bevaringsgrad fra øst mod vest. Ud over bebyggelsen er bevarelsen af de landskabelige elementer som de gamle træer og levende hegn vigtigt for kulturmiljøet som helhed.

Kommune:	Aabenraa Kommune
Kategori:	Bymiljø - Landsby
Emne i kommuneplan:	Bevaringsværdig bystruktur
Omfang:	Kulturmiljø nr. 30
Udpeget i kommuneplan:	Nej
Adgangsforhold:	Offentlig adgang

- VÆRDISÆTNING
- POTENTIALEVURDERING

BARSMARK

Et karakteristisk, stråttækt hus højt beliggende i det kuperede terræn

Flere steder på Barsmark Bygade fortættes bebyggelsen og bærer præg af landsbystruktur

En af de større, gennemrestaurerede gårde på Ottergårdforde, - en såkaldt "kaptajnsgård"

